

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 8.

V Ljubljani, 20. avgusta 1888.

Leto I.

PELIN.

Samoten rasteš tu mi, pelin;
Na-té ne seda roj čebelin,
In nam okus je tvoj grenak.

A kakošna ti je soseda!
Kdor mimo gre, vrtnico gleda,
Nje vonj prijeten hvali vsak.

Jaz dal slovo sem evetkam zalim
In tebe le, oj pelin, hvalim,
Okušam, vživam te vesél.

Ogradil bom te, skrbno čuval,
Pač trgal te, pa ne izruval,
Ti grenka, a zdravilna zel!

Ne boš me premotila sreča,
Le kratek čas duha mameča;
Krijoča za sabój gorjé.

Oj, jaz se ne bojim pelina,
Le pridi, pridi bolečina
Ter čisti mi, krepčaj srcé!

Fr. Krek.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

XI. Blagoslov božji.

Le redki so bili taki dogodki, ki so motili vsakdanje življenje naših dveh gorjanov. Privadila sta se bila temu življenju popolnoma in nista pogrešala onih vednih sprememb, brez katerih bi mnogi ljudje še jeden dan ne mogli živeti. Toliko stori trdna volja in pa ona skromnost v mislih in željah, ki človeka ne goni do težko dosegljivih in nepotrebnih stvari.

Zopet je prišla zima, ki je bila deloma še hujša nego prejšnja. Mraz je z vso silo pritiskal okoli božiča na Jazni dol, in ko bi ne bila imela tako dobro popravljene kočice, bila bi jima trda. Z živežem je bilo treba tudi varčno gospodariti, a kljubu vsej skrbi zmanjkalo jima je moke sredi meseca prosinca. Pomagati si ni mogel Ivan drugače, nego da se je podal v Trg k grofu, akoravno ne lahko, in ga prosil turšične moke:

obljubil je, da vrne ali poplača o boljšem času. Seveda mu je grof z veseljem postregel in mu naročil, naj le pride večkrat po-njo. O plačilu ni hotel ničesar slišati, češ, da mu je najlepše plačilo Ivanovo udano srce. Ivanu ni bil sicer lahek ta korak, kdo se pač lahko poniža in pripozna svojo potrebo? Vendar spoznal je, da mu je dolžnost ohraniti si trdno zdravje s potrebnim živežem. Ako pa Bog pošlje revščino, tudi hoče, da se obrnemo do dobrih in imovitih ljudij, ki morejo pomagati. Lahko umevamo, da je bilo grofu v veliko veselje, da je mogel skazati se hvaležnega vrlemu Ivanu.

Pa ko je prišla taka stiska nad naša Jaznodolca, bližala se je vedno bolj tudi sreča in se naselila stalno v mirni dolini. Bila sta je vredna oba, ker nista prenašala z nejevoljo dosedanjih bridkostij.

Sredi hude zime sta prišla neko noč na obzidano dvorišče med hišo in hlevom dva lačna volkova, a nista mogla predrti v hlev, nazaj pobegniti čez zid tudi ni bilo mogoče, ker sta bila oba zidova precej visoka. Naša znanca sta namreč sneg metala vedno čez zid, ne da bi ga bila spravila od zunanje strani dalje od zidú. Tako se je nakoščil visoko in volkova sta kaj lahko prišla na dvorišče. Ne bomo popisovali zanimivega nočnega prizora, ko sta se po lajanju vzbujena moža spravila nad zveri. Ne samo, da se ni primerila razun Filaksu, ki je zgubil po neprevidnosti pol ušesa, nikomur nobena škoda, posrečilo se jima je celó drugo jutro oba volkova živa vjeti in trdno povezati. Kako se je čudil temu lovec Urban, ki je hodil za volčjim sledom že več dnij, a tukaj na dvorišču videl tako krasen lovski vspeh, ne da bi bila počila puška! Dobrosrčni Urban svetuje, naj neseta živi zveri v Trst, kjer bi se utegnili

dobro prodati, on pa rad ostane tukaj v Jaznem dolu par dnij za čuvaja, saj truden je dovolj, njima pa tudi privoši, da si kaj opomoreta.

Na poti jima je bila sreča mila. Oglašivša se pri grofu v Trgu sta dobila lepo nagrado za zveri, v Trstu sta pa obe drago prodala posestniku zverinjaka. To je bila vesela pot za Martina, ko je tu pa tam pripovedoval, kako sta vjela volka! Nazaj gredé pa sta kupila lepo kravico, po kateri je Ivan zeló želel, zlasti ker je bilo doma dosti piče.

Tako se bližata tretji dan po odhodu Jaznemu dolu Ivan in Martin, zadnji noseč telička pred lepo rejeno lisasto kravo. Ivan nosi na hrbtu potrebnega živeža, za pasom pa še lepo število belih tolarjev, ki so mu ostali.

Sprejel ja je Filaks, kateremu je zvedeni Urban celil uho.

Okusno mleko bilo je odslej večinoma njuna hrana. Zato Martin ne more prehvaliti lepe liske in lepega njenega telička.

Bilo je krog svečnice istega leta. Zadnji del poprej ostre zime bil je skoraj prijeten. Gorki jug pobral je ves sneg in Ivanu se je zdel pripraven čas, pričeti to, kar bi po letu komaj utegnil. Martin ga spusti ob svetlem dnevu po vrvi v Toplo jamo. Ivan najde tukaj par sežnjev globoko močen vir, tisti studenec, ki ga je bil zasledil pred časom v Ciganski jami. Ogleda si ga in premeri votlino pod vrelcem. Kolika je bila radost Ivanova, ko pride zopet na dan in pové Martinu, kaj je našel in kaj namerava!

»Martin! najinih težav je konec. O stokrat hvala Bogu! Jazni dol bode imel dosti vode.«

Na to razloži Martinu svoj načrt. Akoravno se ta dela nekako nevernega, vendar spozna kmalu, da Ivanove misli niso sanje.

Takoj pričneta delo. Kopljeta najprej plitvo strugo, po kateri naj bi se pretakala voda okoli doline nad njivami in travniki čedalje nižje v lokev, ki sta jo izkopala pred Cigansko jamo. Nanosila sta veliko ilovice, uporabljevala kamenje in narejene opečnate žlebove, katere je grof preteklo jesen opazoval, ne da bi vedel, čemu bodo. Seveda je bilo za to delo treba precej časa. — Proti spomladi pa iztešeta iz močnih jelk hlode in je položita v Toplo jamo pod studenec počez. Nanje navalita najprej kamenja, potem pa vse luknje zadelata z ilovico. Sedaj se voda ni mogla odtekat po prejšnji svoji podzemeljski strugi. Zato je v votlini naraščala vedno višje, dokler ni prišla do onega odtoka, ki sta ga bila napravila naša junaka. Ta odtok seveda je bil precej globoko v zemlji, vendar ni bila ta globoka struga dolga, ker se je svet proti Jaznemu dolu precej strmo znižaval in tako je kakih šest sežnjev od Tople jame voda privrela v prosto nadzemeljsko pripravljeno strugo. Od todi je žuborela dalje, vedno nižje po žlebu v krogu navzdol do lokve pred Cigansko jamo, v katero se je vrelec zopet izlival in po njej dalje odtekal. To je bil zopet vesel dan za Martina! Ukal je, kakor pastir na paši, ker voda je res prišla iz jame, kakor se je Ivan pred nekim časom po njegovem mnenju šalil. Nad vodotokom sta zasadila živ plot, ki je ločil višje pašnike od travnikov in njiv v nižini.

Kmalu se je pokazalo, kako modro je računal Ivan. Že pomladi se je videl dober vspeh zadostne vlage, še bolj pa v poletni vročini. Ko je spomladi drugodi pomorila slana zgodnji fižol in drugo občutljivo zelenjavo, ni naredila nikake škode v Jaznem dolu. Iz primerno tople, pretekajoče se vode hlapela je lahna meglica, ki se je vlegala nad Jazni dol

in odvracala strupeno slano. Tudi poletna vročina in suša, ubogim gorjanom največje zlo, nista bili več nevarni. Treba je bilo le s kamenom zastaviti vodi tok in njiva pod njim je dobila od tam potrebne mokrote. Gnojila sta letos še bolje, nego lani, nasejala in nasadila sta v obilici raznega zrnja. Letina je bila v Jaznem dolu tolika, da nista mogla sama spraviti pridelkov s polja, ampak najela sta si nekaj dninarjev. Jeseni je zmanjkalo shramb za obile sadove. Ovce so se bile namnožile, nadejala sta se tretjega goveda in bučel prodal je Ivan letos osem panjev. Na dvorišču grebla je tropa na pol odraslih piščet, med njimi koklja in ponosni petelin. Zadnja dva prinesel je bil Martin spomladi domov iz vasi.

Ko je grof s svojim spremstvom po bogatem lovu pod Ivanovo streho prenočil, pričala je dobra večerja o blagostanju, ki se je bilo tako naglo naselilo v Jaznem dolu. Ivan je rad pripovedoval, da je z volkoma, če ne zlati, vsaj srebrni čas prišel v njegovo dolino.

Pri tretjem lovu pa je razkazal Ivan polni hlev goved in drobnice, katero je pasel že tretji ud hiše — domači pastir, ubogi deček, ki je imel samo še mater živo. Oba sta ga imela rada in deček ni jima bil nehvaležen. Živina je bila vrlo oskrbovana. Vodo je bil napeljal Ivan celó na dvorišče. Pri tej priliki se je izrazil grof, da ni poznal pustejšega bivališča, kakor je bil Jazni dol pred tremi leti, pa tudi skoro ne pozna sedaj lepšega, kakor je Jazni dol zdaj. Njegov plemeniti gost iz Gorice, ki je prišel vsako leto le-sem na lov, trdil je celó, da bi jesen svojega življenja kaj rad preživel v tej dolini, če ne bi moral zaradi družbinskih dolžnostij bivati v mestu. Pristavil je še, naj bi se imenovala odslej ta dolina Lepi dol, in

sam seboj je bil zadovoljen, da mu je prišla v glavo ta misel. Nihče pa ni bil tega bolj vesel, kakor Martin, ki je začel sam za-se hitro ponavljati: »Lepi dol, lepi dol.«

Mnogo je bilo še dela v Jaznem dolu. Stara drobnica obrodila je vedno redkejše kaj sadú, zato je Ivan sadil in plemenil sadno drevje okrog hiše. »Ne dvomim, da bode sadje tukaj rastlo«, pravi; »saj je dolina v zatišju in z vlažnostjo ravnava po svoji volji, kakor nama je potrebna«.

S trdno voljo in vstrajnostjo pri delu priborila sta si naša gorjana potrebnega kruha iz poprej puste zemlje. Še večjo vstrajnost potreboval je Ivan, da si je pridobil zaupanje in spoštovanje pri svojih soobčanih. Priprosti ljudje niso znali ceniti zarastkov na njegovem obrazu. On sam pa je preponižen, da bi se hvalil s svojo hrabrostjo, moški njegov značaj mu ne dovoljuje dobrikati se ljudem, ki se ga skoraj ogibljejo. Pozneje še le, ko je bila odstranjena skrb za obstanek in je imel tu pa tam priliko pokazati z dejanjem svoje blago srce, pridobil si je s časom splošno zaupanje in spoštovanje.

Seveda, zunanje se ta drugačna razmera ni kaj močno kazala. Saj je bil preveč oddaljen od svojih sosedov, da bi mogel čutiti njihovo prijaznost ali neprijaznost. K večjemu, da so ga ob nedeljah radi pozdravljali in pred cerkvijo

tudi obstopili možje, ki so se zanimali za njegove nasvete in njegove misli. Na dom pa niso mnogokrat prišli k Ivanu razun tedaj, kadar mu je treba bilo kake pomoči pri delu. Vendar je pa bil bolj domač, ko je bilo treba drugim pomagati. Tu mu ni bilo odveč delati celi dan sosedu; ko je prišel večer, je urno in neopažen zginil.

Kar je Ivan videl križem naše domovine, znal je uporabiti tudi doma. Imel je že lepo zalogo volne od domačih ovac, pa tudi kupoval jo je od gorjanov. Zdaj jo oddaja gorjankam, da mu jo predejo v dolgih zimskih večerih; druge pa uči in jim daje opredeno plesti v tople nogovice in jopice. Te prodaja v bližnje in daljne kraje, in gorjanke so mu hvaležne za lepi postranski zaslužek, ki jim ga je naklonil.

Martin je znal plesti lepe koške. Zdaj uči domačega pastirja nabirati leskovih šib, sušiti, krojiti in plesti iz njih lepo posodo. Mladina mu nosi izdelane koške, za katere vé Janez kupca. Tako je imel deček po zimi vedno obilo dela. Martin ga je naučil tudi čitati in pisati. Ivan pa mu je bil učitelj v krščanskem nauku, ker je bil resnejši od Martina. Slučajno se je zval deček Janezek: videlo se je v tej hišici, da se ljubezen ne ogiblje priproste koč, kajti Janezek je bil obeh ljubljenec.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

XI. S Pivcem.

Miha je bil na plesnem venčku v Péčah pri Podkloštru. Ker takrat ni imel na

pošti odpravnika, moral je paziti, da se do dveh spet vrne s Koroškega domov. Zato po 11. ponočni uri ostavi veselo družbo ter se napotí sam samcat domov

čez »Koren«. Ker noč ni pretemna, ubere jo v goro gredoč po znani mu bližnici, katera pa se v posebnih krajih spet strne z državno cesto.

Ravno ko stopi s stranskega pota spet na glavno cesto, pride mu naproti neki človek, katerega Miha pozdravi želeč mu: »dobro jutro!« Neznanec se ustavi, obrne ter pridruži Mihi.

Ko stopata že kakih trideset korakov vkupno, popraša ga neznani tujec, če se ničesar ne boji. Miha hitro in neustraseno odvrne: »Jaz ničesar!«

Še nekoliko naprej reče neprilичni tujec Mihi, da se on kar čudi, kako bi se samotni človek ne bal ničesar, ako ga pot vede v tako poznem času čez goro.

Nepričakovane besede nadležnega neznanca sicer Miho osupnejo in vzburijo, vendar ne zgubi samozavesti, temveč reče: »Ko bi se jaz koga bal, ne bil bi se napotil po noči iz doline, sicer sva pa sedaj dva.« In potrkvši se junaško na prsi nadaljuje Miha: »Jaz sam se dveh ne bojim, vi boste pa tudi že zmagali jednega; torej lahko pridejo trije.«

Sumljivi človek, ne kaj stvarnega odgovorivši, zasuče pogovor hitro na druge predmete iz vsakdanjega življenja. Tako se pomenkovaje stopata navkreber.

Ako greš čez Korenski prelaz s Koroškega na Kranjsko, zapaziš vrhu gore na levi strani strmega klanca prijazno vasico z mično božjepotno cerkvico Matere Božje. »Strmec« (po nemško »Krainberg«) je to, podružnica fare svetega Lenarta »pri Studencih«. Prekrasen razgled po okolici Beljaški, proti Rožni Dolini in celó góri proti Vrbskemu jezeru očara vsacega, kdorkoli ima kedaj priliko občudovati lepo Koroško z romantične višave.

Z velike ceste drži stranska pot na Strmec, sama pa se v širokem ovinku

razteza okoli gore, dokler se na oni strani spet bolj ne približa Strmecu.

Ko prideta oba potnika do prvega razpotja, vpraša nočni tovariš Miho, ali namerava kaj stopiti v mitniško krčmo za Strmecem. Zvedši od Mihe, da mora biti ob dveh doma, krene jo radovedni nadležnež, ne da bi črhnil še kake besedice, kar po stranskem potu skozi gosto vejevje proti Strmecu.

Mihi se začno lasje groze ježiti, če tudi je močna oseba. Vendar, ker ima le nekaj korakov še do c. kr. mitnice, odganja strah dosti lažje.

Do mitnice prisopiha ravno v trenutku, ko mitničar luč ugasne. Miha glasno potrka in mitničar prižgavši spet luč, spusti ga v gostilniško sobo. Seveda mu Miha naglo razloži, kako ga je ravnokar spremljal zeló sumljiv človek.

»To je Pivec«, seže mu mitničar v besedo, »saj je bil pred dobro četrt ure tukaj, tamkaj-le na mizi je pustil še malo žganja.«

Miha je vedel sedaj dosti, saj ni slišal tega imena nocoj še le prvič.

Sam noče domov, mitničar mora ž njim. Pa saj se ne brani. »Bosta vsaj dva cesarska človeka vkupaj«, tako je rekel čuteč se jako počesčenega, ako spremlja c. k. glavnega poštarja.

Oborožita se z debelima gorjačama. Saj je bilo tudi treba. Miha namreč še žepnega nožka ni imel pri sebi, kaj še le kaj gromovitega! In vendar se je delal poprej v sili, kakor bi bil dvema huddima kos!

Kakih tristo korakov naredivši, začujeta v bližnjem košatem grmovju tiho pogovorjanje. Mitničar jo hoče kar nazaj pobrisati. Toda Miha, pomneč svoje dolžnosti, poprosi ga, naj ga spremi vsaj do »Bistriškega grabna«. Mitničar mu svetuje, naj počaka malo, dokler on ne stakne pomenkujočih se oseb.

Nekaj časa stoji Miha na državni cesti, ne da bi mogel odkod zaslišati kakega človeškega glasú. Hipoma pa začuti bližajoče se korake, in kaj mu kaže družega, kot v plesni svečani opravi vleči se za mokrotni grm tik sebe.

Koraki odidejo mimo. »A čegavi so bili ti koraki?« To vprašanje vznemirja sedaj prestrašenega Miho. Saj bi se kar vzdignil, ko bi vedel, da so bili mitničarjevi, ne pa Pivčevi ali katerega njegovih pomagačev.

Slednjič mu pomaga iz hude zadrege znani glas mitničarjev, kateri ga tiho pokliče, naznanjujoč mu, da je sedaj vse mirno in molčeče.

Spremlivši Miho do »Bistriškega grabna« vrne se mitničar proti domu. Miha pa premišleva, v kolike nevarnosti more človeka spraviti plesni venček, in h krati vesel svoje očitne pogumnosti ravno nasproti Pivcu, pospeši svoje korake čez plano Poljano na kranjski svoj dom. — —

Minolo je nekaj let, odkar se je bilo to pripetilo.

Miha ima nekaj opravka pri svojem prijatelju v Bovcu. Domov se vračajočega čez Predil vjame strašna nevihta in silna ploha. Tedaj gre vedrit v Adamovo krčmo.

Od nasprotne strani dospè ravno takrat vojaška straža, ki se poda tudi pod krčmarjevo streho iskat varnega zavetja. Vojaki celovške posadke povedó, da imajo v svoji sredi uklenenega hudodelnika oddati kaznilnici v Gradiški.

Kaznjenec hodi Miho v jedno mer pogledovat, za kar pa se Miha ne zmeni kaj prida. Tedaj pa spregovori jetnik vprašaje Miho, ali se ne spomni, da je šel pred več leti v pozni noči čez Korenski prelaz? Miha domislivši se spredaj opisanega dogodka reče hudodelniku, v katerem je sedaj spoznal zloglasnega Pivca, da njega kar strese, kadar se spomni tiste noči. Nato ukleneni Pivec:

»Veste, vi ste se takrat bali mene, jaz pa vas!«

V spomin prejšnjega dogodka in tega sestanka podari Pivec Mihi lično škatljico za vžigalne klinčke, kakoršno se je naučil izdelovati v celovski kaznilnici.

* * *

Kdo in kaj je bil Pivec? Pivec ali tudi Pivcelj imenovan je bil to na koroško-kranjski meji, kar Dimež v okolici kranjski in kameniški, če tudi Dimežu menda ni nihče rekel: Dimežek.

Porojen je bil na jugozapadni strani Koroške in postal je s časom tat, ropar, tolovaj. Pribočnik mu je bil neki Pajek. S kakim gospodarjem se je Pivec tu pa tam kar pogodil ter mu naravnost naznanil, koliko zahteva, ako hoče gospodar imeti mir pred njim.

Marsikdaj sta s Pajkom naredila tudi prav rokovnjaški.

Jednoč pelje rajni Jurca od kranjsko-koroške meje žito in prešiče v Beljak. Pod Strmcem pristopita k njemu dva moža ter ga, kakor ljubljanski vžitninski pazniki, poprašata, kaj pelje. Ko zvesta, kaj je na vozu, rečeta: »Jednega prešiča bova kupila midva.« To napovedavša sežeta po prešičevih nogah, zvlčeta krulečo žival raz voz ter odideta po stranskem potu ne mené se za prestrašenega voznika. Kaj je hotel? Saj jih še ni upal objaviti, boječ se od njihovih pajdašev mnogo hujšega.

In kakšno srečo, ali skoraj bi rekel, kakšen nos je imel Pivec gledé orožnikov!

Necega večera pride Pivec k Mihovim drvarjem v kočó hoteč pri njih prenočiti. Pa kmalu stopi iz samotne kočé in ozrši se po okolici reče: »Nič se mi ne zdi kaj varno pri vas, nocoj bom rajši drugje.«

Še ni minola ura po njegovem odhodu in že so zasledovalci Pivčevi pri poštarjevih drvarjih. »Pred jedno uro

nekako je bil tu«, tako so delavci mogli potolažiti nejevoljne orožnike.

Nekje drugodi je bilo, da ga je sprijena razuzdanka, zapazivši od daleč oborožence, skrila pod čeber. Vse so pregledali in preobrnili po njenih shrambah, čebra pa le ni odveznil nobeden; zato je bil njihov trud spet zaman.

Kar pa se je zgodilo že toliko satanskim malopridnežem, če tudi se je vse treslo pred njimi, spolnilo se je tudi pri Pivcu.

Njegovega družeta vjamejo pri nekem ropu. Pivec spet srečno uide. Gosposka pa Pajku obljubi polno prostost, ako jej on izda Pivca. Pajek v to privoli. Gré tedaj ter nagovori Pivca, da bi posku-

sila oropati cerkev sv. Križa na Peravi pri Beljaku. Razbojniški načelnik, zadovoljen s tem predlogom svojega vrlega pribočnika, napravi načrt, kako bi se nakana mogla zvršiti najvspešneje.

Pajek se podviza gosposki naznanit čas, kdaj se misli Pivec lotiti dela. Gosposka postavi oboroženo stražo v primerno za-
tišje.

Ko ropar pride, planejo nanj. Toda ne uda se jim kar na golo povelje. Začne se pobijanje. On jih več rani, pa tudi njega krvavečega poderó k tlam. Hitro ga uklenejo in odpeljejo ga v ječo.

S tem je bilo končano njegovo pogubno in grozopolno početje.

Umrl je v Gradiški. (Nadaljev. prih.)

Ponočni ples.

Ko luna na nebu zasveti
In zvezdice se zablišcé,
Iz jezera vode šumeče
Dev krasnih vijó se vrsté.

In druga za drugo se dviga
Ter roko sosedi poda;
Zapojejo pesmi veséle,
Zarajajo vrhu vodá.

Glas pesmij njihovih razlega
Se skozi lesovje temná,
Da čuje ga ptičica slednja,
Da čuje ga slednje drevó.

Ko zôra pa solnce pripelje,
In solnce pripelje lep dan:
Končano je rajanje nočno,
Spev Vil nad vodó je končan.

Po vejah pa ptice krilate
Glasove jasné žvrgolé,
Kakor je prepevale v noči
So Vile plešóč vrh vodé.

J. Z.

Fran Levstik.

(Nadaljevanje.)

Leta 1866 je spisal v štirih tednih slovensko slovnico v nemškem jeziku: »Die slovenische Sprachlehre nach ihren Redetheilen. Behandelt von Franz

Levstik. Verlag von Giontini.« To je kratka, pa jedrnata in duhovito osnovana slovničica, dasi je v hitrici zgotovljena, ter hrani v sebi mnogo dobrega

zrnja; žal, da je ni izdelal po vseh njenih delih in v slovenskem jeziku.

Ko se je 1868. leta 2. aprila porodil v Mariboru »Slovenski Narod«, je Levstik vanj pridno dopisaval (Tujčeva peta). Leta 1870 je priobčil v listku pesem »Sodnji dan enega pijanca« od Ivana Damascena, po Boccacciovi laški dovolj prosto ponarejeno, in 1872 razpravo »Prešern — Preširen«, ki je izšla posebej v prvem zvezku »Listkov«. L. 1873 je pisal listke: »Upor slovenskih kmetov leta 1573«, »Konfiscirana pesem« itd.

Leta 1869 uredil je za »Slov. Matico« »Vodnikove Pesmi«, katerim se pozna na prvi mah, da je je urejevala spretna roka.

Z letom 1870 se je začelo bujno življenje na našem leposlovnem polju. Že leto poprej sta izdala Jurčič in Stritar »Mladiko«, ki je nekako predhodnica »Zvonu«. V tej knjižici je več pesmij Levstikovih, ki se odlikujejo v svoji izvornosti in dovršenosti, kažoč, da so že iz moške dōbe njegove (Diguž, Vsak ob svojem času, Sramežljiva ljubica, Književna modrost, Po noči, Solze, Deklica, Žensko lice, Vihra, Pesniku, Glumači). Tudi te preveva nekaka treznost in ob jednom premetena priprostost, katerima se včasih še pridružuje objestna pikrost.

Z novim letom pa Stritar začne izdavat na Dunaju leposloven list »Zvon«, ki se je odlikoval v resnici po lepem jeziku in umetni, dovršeni obliki, ne tako pa po vsebini. Sodelovale so najivrstnejše mlajše moči. Urednik in izdajatelj njegov povabi Levstika na Dunaj. Sam je zastopal kritično, Levstik pa jezikovno stran listovo. A pisal je Levstik v »Zvon« različno tvarino. Kot pesnik se je skrival pod najraznejšimi tvrdkami (Radovan, Kamenski, Borislav, K-s, N. O., M-c, A. Z., M. P.). Tudi sto dvovrstnih zbadljivek ali epigramov je prinesel list pod naslovom »Lesnike«. Domače in priproste so, pa zbadljive in šaljive, a vendar hladnokrvne in nepristranske. Mnogo zdravih naukov hranijo v sebi ter označilno razodevajo nprav pesnikovo.

Zatorej ni treba vsega verjeti,

Da Julija taka je bila, kakor soneti (73).

V pobožnej pripovedki »Doktor Bežanec v Tožbanji vasi« biča z globokoumno satiro, s krepkimi značaji in klasiškim jezikom svetohlinstvo, brezvestnost »plahtačev«, prazno- in lahkoverje, pa druge napake nevednega ljudstva.

Priobčil je tudi iz Vodnikove ostaline tri »Pogovore iz Lukijana« in v treh listih je spisal razpravo ali bolje: pravdo »O Vodnikovem rokopisu«, kjer pobija trditve in mnenja Bleiweisova pa Lesarjeva. . . Spis slika dobro tedanje razmere, dasi je bolj efemerne važnosti. Tudi šaljivo-ukovit spisek v dramskeji obliki »Stóprv« je sestavljen nekaj po njem, nekaj po Stritarju ter kaže jezikoslovno temeljitost, pa purizem njegov.

L. 1870 je Levstik izdajal na Dunaju tudi svoj humoriški list »Pavliho«; a že po prvem četrtletju je prenehal, kakor smo že omenili. Sam pravi v »Zvonu« »Naročnikom Pavlihe«, da je povedal že v programu, da bode šibal

»Nemškutarje in narodnjake,
Če bodo delali napake«,

in da je »Pavliha« zato umolknil, ker »lagati neče, a resnice govoriti ne smé«.

Zdaj je Levstik prenehal nekaj let s svojim književnim delovanjem. Še-le v »Vrtcu« leta 1876 zasledujemo spet njegovo pero. Razven tega, da je zdatno popravljaj jezik »Vrtčevih« pisateljev, vzlasti pesnikov, pisal je i sam razne sestavke: »Peter zataji Jezusa« (pesem), »Jež in lisica«, »Pravda in krivda« (srbska narodna pripovedka). Posebno zanimive so njegove »Jezikoslovne stvari« (Nijsem, Baš, Skôren, Kiža, Mej, Apostelj-na, Mirodvor, Zamorec, Premičün, Prijatelj-telja), v katerih pojasnjuje z lahkoumevnimi dokazi, kako se morajo pravilno pisati in sklanjati nekatere besede.

A v poznejših letnikih je zginilo zopet iz »Vrtca« njegovo pero. Še-le l. 1880 se pokaže Levstikova beseda v spisih »Vrtčevih«. Sam je zložil lepo število otroških pesmic, katerim ne najdemo jednakega v slovenskem slovstvu. To so pred vsem njegove »Otročje igre« (v pesencah), katerih je petnajst po številu. Kaka lahkota zloga, kaka otročja priprostost, kaka zbiraj besedij, kako národen slog! Čitatelj bi malone mislil,

da čita kake otroške narodne pesmi iz časov, ki se zgublajo v starodavnosti. Slovenske matere in pestunje bi je morale na izust znati! Še odraslemu človeku sezajo tako do srca, kaj pa otrokom, katerim so namenjene! Res, da so nekateri izrazi manje znani, a slovenski so vendar-le; in ali ne najdemo v sličnih narodnih pesmicah, ali bolje: ostankih takih narodnih pesmic tudi dostikrat zdaj že težko razumljivih ali celó temnih besedij ali mest, katerim še jezikoslovci ne mogó vselej do živega? — V istem letniku je tudi še od Levstika stara pesem, malo popravljena: »Kmétsko znamenje« pa »Grešnikova molitev« (?). — V letniku 1881 je prišla iz njegovega peresa pesmica »Božič odpisuje Najdi-hójci« in natisnena je dvakrat krasna legenda: »Živopisec in Marija«. Pa tudi prozajični spisi so njegovi, kakor: »Učen kmet«, »Učeni zajec«, »Kdor hoče preveč imeti, dohode premalo«. — Letnik 1882. »Vrtčev« hrani njegove pesmice: »Živa cvetlica«, »Mačka, miš in miška«, »Rimska cesta« (otročja igra), »Kakó na Krki zvoni« (stara pesem Kánčnikova), pa tudi spise: »Bláznik v cerkvi«, »Strah noge celi«, »O sinu, roditelji in strijci«. — V letniku 1883 najdemo njegovo basen »Vrabec in konj« in 1886 pesmico »Kakó je v Korotáni«.

Toliko in še več je pisal Levstik v list za mladino slovensko, a vsega nam ni mogoče povedati. Nikdar se ni podpisal s pravim imenom pod svoje spise, največkrat s tvrdko *M-l*, (*-m-*, *-o-*, ** **, — — —), dostikrat pa z ničemer.

Poslovenil (iz nemškega od A. Globočnika) in izdal je Levstik leta 1880 knjigo: »Nauk slov. županom, kako jim delati, kedar opravljajo domačega in izročnega področja dolžnosti.« Tako se prelaga iz nemškega na slovenski jezik! To je prevod, kakoršnega se more pričakovati le od takega moža, kakor je bil Levstik! S to knjigo nam je pokazal, kako je dandanes treba slovenski pravilno pisati. Na koncu je pridejal mal »slovniček«, v katerem tolmači bolj nenavadne ali ne povsodi med Slovenci govorjene, pa tudi nove besede. To je res, kakor pravi Stritar, pravi »reperitorium«, zakladnica vzlasti tehniških iz-

razov. Žal, da ni sam slovniček tako obširen, kakor vsa knjiga. — —

Koncem leta 1880 je prenehal Dunajski »Zvon« in se prelevil v »Ljubljanski Zvon«. Nad petdeset pisateljev in pesnikov se je zbralo krog tega lista in tudi Levstik je stopil v njihovo kolo. Krasne njegove po vsebini in obliki dovršene pesmi čitamo v prvih dveh letnikih »Ljublj. Zvona« pod najraznovrstnejšimi nazovi-imeni: Stanislav, Branislav, Molčislav, Podlomski, Premrl, Sekač, Somrak, Kovač, Malej, Rázpotnik — — — Prvi letnik je prinašal njegove »jezikoslovne razprave«, v katerih razlaga na široko in učeno besede: »pinja, plent in kupalo«. Ocenil in priporočil je v dveh listih »rječnik Daničičev«; utemeljil pravilno pisavo krajevnega imena »Velešala« pa tudi več drugih drobtin je prijavil ali ocenil, kakor: »Zbirka slov. pregovorov iz l. 1592«, »Izmišljena tiskarnica v Kranji«, »Rihar ali Richter«; in tretji letnik je prinesel v jedni številki nedosežen prevod Puškinove pesmice: »Dva vrana«. Najbolj zanimiva pa je v prvem letniku Levstikova ocena Kleinmayrove »Zgodovine slovenskega slovstva«. V sedmih listih obširno graja pisateljevo ozkotnost in površnost ter našteva brezštevne napake, katere se v književni zgodovini nikakor ne dadé opravičiti. Poleg tega nam daje zanimivih podatkov o Vodniku, Preširnu in Koseskem, na zadnje pa še našteva redke knjige in rokopise, katere je Kleinmayr prezrl ali pa jih ni vedel. S to kritiko je Levstik pokazal svojo obširno in temeljito izobraženost v slovenski knjigi.

Toliko torej je pisal Levstik. A to še ni vse. Koliko je sodeloval pri nekaterih listih, popravlja je jezik (»Zvon I.«, »Vrtec«, tudi »Dioecesanblatt«), povedati je težko takemu, ki ni bil ožji prijatelj Levstikov. Pač pa se pozna na prvi pogled vsak spis, kateri je gladila njegova spretna in temeljita roka. Tako poln je pristnih slovenskih izrazov in besedij in pri malone vsakem se dobode pod črto kaka duhovita jezikoslovna opomnja. Njegovo spretno pero je gladilo Stritarjevo in Jurčičevo izdajo »Preširnovih poezij«, »Pesmi« Miroslava Vilharja, Cegnarjeve prevode dram: »Viljema Tela«, »Marijo

Stuart« in osobito »Valenštajna«, kateremu ni para v slov. prevodni literaturi. Slovenske spise E. H. Coste je vse pilila in prenarejala roka Levstikova in še celó dr. J. Bleiweis se ni branil poka Levstikovega. Prav tako je pomagal Cigale-tu na Dunaju pri državnem zakoniku in v Erjavčevih zbirkah v letopisih »Maticе Slov.« (1875—83): »Iz potne torbe« kar mrgoli vse polno opazk in razlag bistroumnega jezikoslovca. Skoro bi bili pozabili Jurčičevega »Tugomerja«, kateremu je Levstik prilepil tako pristne staro-slovenske tipe in izraze. Tudi je pomagal, ko so delali napise ulic v Ljubljani in še pri mnogih drugih prilikah. Pri njem so se učili pisati lepega jezika Cegnar, Jurčič, Stritar, Levec, J. Cimperman, J. Tomšič, Malovrh, Žvab, J. Kržišnik itd. — — —

V ostalini njegovi je še precej nenatisnenega pesniškega in jezikoslovnega blaga.

In ako si pokličemo vse to v spomin, čudimo se njegovemu obsežnemu in vendar tako temeljitemu književnemu delovanju. Obilnost in korenitost morejo spajati le taki geniji izredne nadarjenosti in pridnosti, kakor je naš Levstik. In

da še jednoč ponovimo njegovo delovanje s kratkimi besedami, završimo nepopolni životopis z »Ljublj. Zvonom«: »Fran Levstik je bil mož izredne samostvarne pesniške nadarjenosti in žive domišljije, neupogljivega značaja in plemenitega srcá, ogromne učenosti in krepkega duhá, poln neusahljivega humorja in peréče satire, sebi in drugim oster sodnik in neizprôsen kritik. Ustvaril je v pesništvu in pripovedni književnosti toliko nedosežnih umotvorov, da je ž njimi, kakor tudi z jezikoslovnimi in kritičnimi spisi svojimi v mnogih ozirih preosnoval pesništvo, pesniško tehniko in pisavo našo.«

Končajmo ta pregled Levstikovega življenja in književnega delovanja s krasno pesniško prošnjo (v njegovi pesmi »Reši nas zlega«, Mladika str. 30.):

In kedár se nagne dan telesni,
Da rosil nam čelo mrzel pot,
Sree stalo, gasnil blisk očesni,
Duh popuščal bode kočó zmot,
Puščal slast in strah življenja téga:
Takrat, Oče, Ti pri meni stoj;
Ti me brani, Ti me réši zlega;
Ti me v rajski dom pokličí svoj!

—h—

Pisma vojaškega kapelana.

III.

V Banjiluki, dné 9. avgusta 1878.

Velečastni gospod župnik! Ko ste minolo nedeljo, 4. dné t. m., na B. obhajali lepo cerkveno slovesnost, posvečevanje novega vélikega altarja, so tudi meni zopet in zopet uhajale misli v lepo Gorenjsko in še lepšo Vašo B. A strogo povelje se je glasilo ravno narobe: Naprej, še dalje proti jugu!

Ta dan sem še maševal v župnijski cerkvi v Sisku. — Ob dveh popoldne sta bili dve tretjini naše vojne bolnice zbrani na malem parniku, stoječem na počasno tekoči Kolpi. Tretjina tovarišev, ki smo je pustili v Sisku, spremila nas je do nabrežja. Vstopilo pa je z nami

okrog 50 lovcev, rezervistov, tudi namenjenih v Banjoluko. Imeli so povelje v Banjiluki pridružiti se svojemu oddelku, ki je bil že nekaj dnij poprej odšel v Bosno. Tako smo imeli na poti vsaj malo oboroženo spremstvo.

Na vsako stran našega parnika je bil privezan po jeden precej velik čoln, s senom obložen; razun tega pa so mu bili na zadnjem koncu prikleneni še trije na enak način skupaj zvezani čolni. Na teh so bili naši vozovi in različne druge vojaške potrebščine. Ko je parnik v tretjič zapiskal, ali bolje zatrobil s svojim neprijetnim, nizkim glasom, začelo

se je vse to počasi gibati po globoki Kolpi navzdol. Naši tovariši, na bregu stoječi, klicali so nam: »Srečen pot!« Tudi mnogo prebivalcev prijaznega Siska se je bilo prišlo od nas poslovit. Kmalu so nam zginili izpred očíj.

Parnik je zavozil iz Kolpe v Savo. In zdaj je šlo po tukaj že mogočni reki urno naprej. Kolpa je bila skoraj polna naših šestero, po tri in tri vsprej pla-vajočih ladij. Ko smo bili pa v sredi ši-roke Save, je bilo ob obeh straneh pro-stora zadosti, tako, da smo se prav lahko ognili, kadar nas je srečal kak parnik. — Vožnja po Savi tu ni posebno zani-miva. Velike ovinke tvoreč se premika reka le bolj počasno po enakolični rav-nini. Posamezne hiše in kočje se vidijo ob straneh. Večkrat pa zapirata vsak daljni razgled z vrbovjem zaraščena na-sipa, ki od obeh stranij zajezujeta reko, da se ob deževnem vremenu ne razlije po polju.

Že se je jelo mračiti, ko se bližamo večjemu selu »Jesenovac«. »Tu bomo prenočili«, pravi parnikov poveljnik. Vsi smo bili pozorni na to, kako se bode ustavilo naših šest ladij, ne da bi zadnje tri neprijetno trčile ob prve, kar bi ne bilo brez nevarnosti. A to se je jako lepo zvršilo. Na mestu, kjer teče Sava posebno na široko, zavozil je parnik nekoliko v stran, potem pa smo se po-lagoma obrnili popolnoma okrog, tako, da je bil parnik zadaj. Tedaj pa so sidro spustili v vodo, in kmalu smo nepre-makljivo stali vedno na istem mestu. Prenočevali smo na parniku, v kojega spodnjih oddelkih je bilo zadosti pro-stora. Še pozno v noč je bilo vse ži-vahno tu doli. Slednjič smo vendar po-zaspali. Ko se zjutraj prebudimo, ropo-talo je že kolo parnega stroja, in sto-pivši na ladijin krov zvemo, da je Je-senovac že daleč za nami. Krasno jutro je bilo in vožnja jako prijetna po čistem in primerno hladnem zraku. Sava tukaj že dela mejo med Hrvatsko in Bosno. Ob najstari uri pred poludnem smo dospeli v Gradiško ter se izkrcali na hrvatski strani. Hrvatska Gradiška je malo mestice s precej močno trdnjavo. Na nasprotnem Savskem bregu je turška Gradiška ali Berbir.

Menili smo, da nam bo mogoče še isti dan prestopiti mejo ter iti dalje proti Banjiluki, kamor smo bili namenjeni. A ker ni bilo dobiti konj za naše vozove, morali smo ves dan ostati v Gradiški. Župan nas je hitro porazdelil po hišah. Jeden vojaških zdravnikov in jaz sva prišla k nekemu mesarju, kjer so naju s slovansko gostoljubnostjo sprejeli in si vse prizadejali, da bi nama dobro postregli. Tu sva našla tudi nekega re-dovnika Trapista, ki je bil ravno peš prikoral iz Marije-Zvezde pri Banjiluki. Pravil nama je, kako so Turki v Banji-luki prijazno sprejeli naše vojake, ki so pred nekaj dnevi prišli v mesto in pu-stivši v vojašnici malo posadko precej drugi dan odšli dalje proti Travniku. Vendar je nazadnje dostavil, da Turkom ni veliko upati.

Naslednji dan smo šli čez Savo in sicer še le ob dveh popoludne. Iz čolnov sestavljen most za silo veže Hrvatsko s turško Gradiško ali Berbirom. V Berbiru smo videli prve Turke. Nekateri so nas pozdravljali, sedeč pred svojimi hišami s čibukom v ustih; drugi so nam po-nujali tabaka, iz prodajalnic ob poti kliče: »Kupite duhana!«

Iz Berbira v Banjoluko pelje široka cesta, menda ena najboljših v Bosni. Bila je zdaj tudi dosti lepa, ker je bila suha in vendar ne preveč prašna; menda jo je nedavno poprej oprala kaka ploha. Ob času daljšega deževanja mora biti pa jako blatna, ker se vidi, da je ne posipajo tako pogosto, kakor na Go-renjskem Vaše »bele cesté«.

Precejšnja vrsta nas je bila, ko smo bili urejeni na cesti. Naprej je hodilo nekoliko spremljajočih nas lovcev; njim so sledili težki vozovi, obloženi s pri-pravami za bolnico; za njimi smo se vozili na navadnih hrvatskih koleseljnih častniki, po dva in dva na enem vozu; zadaj je šel zopet drugi oddelek lovcev; ob straneh pa so bolj prosto in brez po-sebnega reda korakali naši vojaki zdrav-stvenega oddelka; sem ter tje je tudi ka-teri nekoliko prisedel na ta ali oni voz.

Pot nas vodi po veliki ravnini, ki se razteza prav do Banjeluke. Tu se še le polagoma dvigujejo mali griči, od Ba-njeluke dalje je pa zemlja gorata. Polje

je videti rodovitno, a slabo obdelano. Ob cesti so pašniki, ali pa je zasajena turšica (koruza), ki je pa precej majhna in silno plevelna. Hiš je tu prav malo. Videli smo le posamezne, zeló siromašne. Tudi ljudij nismo mnogo srečevali.

Solnce je že zahajalo, a mi nismo še bili na pol pota do Banjeluke. Treba je bilo misliti na prenočevanje. Radi bi bili prišli do kake vasi ali vsaj do vode, ker smo bili zeló žejni, a Bošnjak, ki smo ga srečali, nam zatrjuje, da še daleč ni niti jednega, niti drugega. Ustavimo se kar na cesti in sklenemo tu sredi polja pričakovati družega jutra. Ravno smo bili došli nekega moža, ki je peljal v Banjoluko sodec piva. Dasiravno je bilo pivo zeló segreto, vendar nam ga je nastavil, in kmalu je bil sod prazen. Trudni vojaki poležejo po trati ob cesti; le nekoliko jih je moralo ostati čuječih na straži. Častnikom pa napravijo postrežljivi hrvatski vozniki na vozeh ležišča iz sena, ki ga kot jedino hrano svojim konjem mnogo vozijo saboj. Noč je bila popolnoma mirna. Zjutraj smo bili zgodaj pokoncu, in vozniki poženo. Okrog osme ure pridemo do tekoče vode »Vrbas«. Tudi nekaj hiš je ob cesti in med njimi »han« ali turška gostilna. Tu se nekoliko ustavimo. Vozniki napojé konje, mi pa v hanu dobimo črne kave. Kmalu odrinemo dalje. Okrog poludne pridemo v hrastov gozd. Senca pod košatimi drevesi je kaj vabljiva; tudi voda je tu. Do Banjeluke je še precej daleč. Naš načelnik jo je torej prav dobro pogodil veleč: »Tukaj bode eno uro počitka in obed za vojake!« A kaj naj obedujemo tu? — Vsak vojak ima ob vojskinem času za največjo silo saboj nekoliko mesa (Conservefleisch), dobro zaprtega v kositarjevi posodici in tako pripravljenega, da se more v sili uživati kar mrzlo, ako je pa mogoče posodico nekoliko časa pristaviti k ognju, potem je to prav okusna, »gulašu« podobna jed. Te svoje zaloge se sme sicer lotiti vojak le v najskrajnejši potrebi; a mi smo vedeli, da nam do Banjeluke ne bo več nikake sile, tam pa da je velika zaloga živeža za vojake. Zato je smel naš načelnik brez skrbi ukazati,

da se tu zaužije, kar je vsakdo imel saboj. Drv je bilo v gozdu zadosti, in kmalu je gorelo več ognjev, ob njih pa so stale odprte kositarjeve posodice, v katerih se je cvrlo meso. Verno so gledali vojaki vsak svoje, drug družega poprašujoč, kdaj bode dosti kuhano ali pečeno? Odločil je to kuhar, ki je to reč dobro razumel. — Tudi kruha za prigrizek smo imeli saboj in celó vina, kojega ob vojskinem času vojaki vsak dan nekoliko dobivajo. Ni brez poezije, obedovati tako — v bosanskem gozdu!

Po obedu še nekoliko poležimo v hladni senci, potem pa se okrepčani odpravimo dalje. Do zdaj je bila cesta popolnoma ravna, tu pa se začenjajo klanci; svet je nekoliko hribovit.

Okoli treh popoludne zagledamo pred saboj Banjoluko. Lep, skoraj bi rekel, krasen pogled! Po prostorni ravnini se razteza mesto daleč na okrog. Hiše niso nakopičene gosto druga poleg druge, ker je ločijo zeleni vrtovi, s košatim drevjem zasajeni. Vidi se mnogo džamij, izmed katerih se s svojim visokim, vitkim minaretom odlikuje posebno jedna, na nekoliko vzvišenem prostoru stoječa. Proti jugu zaokrožujejo mesto in vso ravnino gozdnati griči, katerim sledé vedno viši hribi; daleč v ozadju pa kipé proti nebu že precej visoke, vendar še gosto zaraščene, višnjev-kasto-zelene gore. Le proti severu, od koder prihajamo mi, je ravnina odprta. Zeleni pašniki, »banova loka« — od tod ime »Banjaluka« — nas še ločijo od mesta.

Naši bolnici voditelj, štabni zdravnik S. in poveljnik vojakom zdravstvenega oddelka, major Sch. odpeljeta se naprej v mesto, da poizvesta, kam naj zapeljemo svoje vozove, in je li že kaj pripravljenega prostora za bolnico. Ukažeta nam čakati na cesti, dokler se ne vrmeta. Kako poročilo sta nam prinesla, in kako so nas v Banjiluki sprejeli, o tem prihodnjič, da ne bo današnje pismo predolgo.

Če kdo vpraša kaj o meni, recite, da sem zdrav in se mi dobro godi. Na zdravje! Z odličnim spoštovanjem

Vaš

Ivan.

Recimo katero o našem pravorečju!

(Nadaljevanje.)

Iz tega povzamemo lahko to-le pravilo: pri etymologično-historičnem pravopisu mora se nekolikokrat drugače izgovarjati, kakor je pisano. To je povsod. Omenivši Angleže in Francoze, imajoče zgodovinski pravopis in dokazavši to izrečno za ruski jezik, naveli smo tudi nekaj primerov po našem mnenju splošnih, kjer se tudi v slovenskem jeziku nekaj drugače izgovarja, nego piše. V slovenščini siliti, ali svetovati po sedanjem našem zgodovinskem pravopisu (da bi imeli v naših knjigah nasvetovano Škrabčevo pisavo, potem že) govoriti vse tako, kakor je pisano ali tiskano, je nevspešno. To bi bilo le tedaj mogoče, — in tedaj bi se moralo — ko bi mi imeli fonetičen pravopis, kakor Lahi in Srbi. Kajti pri nas se še piše sedaj zmerom neenako, kakor maša, meša, dan, den,¹⁾ delavec, delalec, kaznilen, kazniven, služebnik, služabnik, plesalka, plesavka, malha, mavha in druge nedoslednosti.

Potrebno se mi je zdelo razbistriti v kratko razložek mej govorom in pisavo, etymologično-historično in fonetično ortografijo, in povedati, kako se po eni, kako se po drugi ravnati. To moramo zmerom imeti pred očmi, hočemo li kak jezik pravilno govoriti.

Imenovanega pravila o tem naj si nihče pod uho ne potiče, kadar hoče govoriti o slovenskega jezika izrekanju. Kajti, kadar se odmerja govorno pravilo kakemu jeziku, treba pomniti vseh razlik med navadno govorico in pisavo, med glasoslovnim razvitkom jezikovim in načinom pisanja. Zato se pa mora človek tudi ozreti na mnoge strani, predno izreče končno razsodbo, kakšna izreka je najboljša — pa še se mu prerado opesne, da se premoti. Pri nas se

navadno gleda samo, kako se je pisalo in se piše, in malo kdo se vpraša, ali se je zmerom tako izgovarjalo, kakor je pisano in tiskano. Poseben križ imamo tu Slovenci s črko *l*. Pisec članka »Izgovarjanje končnice opisovalnega deležnika« v tem listu pravi v številki 2. na str. 26 o tej črki: »Da pa je vendar treba *l* pisati in tako tudi pravilno izgovarjati, uči nas ves slovenski jezik.« In v številki 3. na str. 43.: »Najboljša izreka je *l*«, kjer tudi navaja neke razloge za svoje mnenje. Kar se prvega dela prvega stavka tiče, se popolnoma strinjam z gosp. piscem, ostalemu pa hočem dodati neke opomnje in tudi povedati svoje mnenje.

Kjer pri nas sedaj še ljudstvo *l* govori (ne iz šole), ni temu kriva nemščina in laščina, ampak neki poseben glasosloven zakon, katerega si pa prav razlagati ne vem. Ta *l* ni nadomestil starega *l̥*, nego je od starine v slovanščini. Pozna ga provincijalna kajkavščina, čakavščina in češčina. V provincijalni kajkavščini se je že oddavna pisal *l* (= *l̥*) in se tudi govoril, kakor še sedaj. Tudi Belokranjci govoré še *l*. Isto velja o slovenščini v Slovenskih goricah, katere pač niso tako v oblasti nemškega vpliva, kakor druge pokrajine slovenskega jezika. Torej nemščina tu ni vplivala na izgovor *l*. Med tem se je pa za *l* sonans že v XVI. stoletju v kajkavščini govorilo *o* in še le poznej je nastopil *u*.

Gospod V. S. piše na str. 43., da je izreka na *l* zgodovinsko dovolj opravičena. Da se je *l* vedno pisal in se še piše, »to spričuje zgodovina«, torej se tudi mora prê sedaj *l* govoriti. Da vidimo! Kar je gledé na izreko *l* v staroslovenščini pisanega na str. 25., ni vse resnično. Cerkvena slovenščina je res pisala *lŭ* (jerŭ). Ali ta glas se ni izgovarjal, kakor *l* pri nas na koncu »opisovalnega deležnika«, namreč kakor nemški *l*, nego glas *lŭ* (lŭ) bil je = *l*. Da bi škof Abraham pisal ali narekoval brizinske spominke naše, je nedokazana

¹⁾ Naj bi se torej tudi Štajarci in Korošci popolnoma poprijeli našega *a*, pisaje: dan, maša, služabnik, pasji itd. namestu svojega: den, meša, služebnik, pesji. Kajti Čehom se bližati hoteti pisaje „e“, to bi bila, ko bi jo kdo imel, pač nespametna misel . . . »O glasu in naglasu našega knjižnega jezika.« P. St. Škrabec. Programm, Rudolfswerth. 1870. Str. 18.

hipoteza, na katero se ni kaj dobro sklicevati. In če je pisec po »narekovanju« pisal »zegrašil . . .«, tako zopet ne sledi odtod nič in ne priča za *l*. Zakaj ta *l* je gotovo *l*. Pisec namreč ni mogel *l* grafično zabeležiti inace nego z *l*. In da je temu takó, pričajo nam i stare poljske listine, kjer se je *l* pisal z *l*. Ni to ni popolnoma verjetno, kar je pisano na 27. strani, namreč, »da se je na Koroškem in Štajarskem v prej izgovarjal kakor na Kranjskem«. Kajti v spominikih pisanih v kranjskem narečju nahajamo že v sredini polovice XVII. stoletja *u* za *l* (*l*u). Celó v Kreljevi postili (l. 1567) bere se že »vovna« 86a t. j. za volna. Nadalje, da so naši prvi književniki od XVI. stoletja sem pisali *l*, to še nikakor ne priča za sedanjo izreko *l*. Kajti ta *l* (= *l*u) ni bil enak *l*, kakor ga neki našinci sedaj govore, namreč nemški *l*, nego *l*, kar nam so že neovržno dokazali jezikoslovci.¹⁾ Naši prvi pisatelji pisali so za črko *l* zato pismenko *l*, ker niso imeli drugega grafičnega pomočka in ker je gotovo ta *l* bil najbliže soroden *l*-u. Če bi se hoteli sklicevati pri ustanavljanju naše zborne izreke na pisavo naših knjižnih početnikov, govoriti bi morali *l* in nikakor *l*. Kajti tako (t. j. *l*) so reš pisali naši prvi pisatelji in tako se je tudi govorilo povsod v njihovem narečju, katero so pisali. Glas

¹⁾ Več o tem, kakor sploh o črki *l*, poglej: P. St. Škrabec »O glasu in naglasu našega knjižnega jezika« Op. c. »Cvetje« I. letnik, 9., 10. zvezek. III. letnik, 3. zvezek. Boudouin de Courtenay »Otčety«, 72. II. in Miklosich Vergl. Grammatik I. B. Wien 1879. 337, 338.

ta (t. j. *l*) je pa sedaj skoro popolnoma neznan Slovincem, vsaj večini njih in zato se ne moremo držati tukaj stališča XVI. stoletja. Kajti stare izreke XVI. stoletja mislim ni mogoče več uvesti v rabo, ker nam je ta glas že tako iz navade prišel, da bi ga javalne hotel kdo več siliti v rabo. Torej si moramo izbrati drugo trdnejše stališče. Nastane vprašanje, kdaj se je pri nas začel govoriti mesto *l* kak drug glas bodi si kakoršen koli. Kdaj se je začel v govoru *l* nadomeščevati z *w* ali *u*, je kaj težko povedati. Kajti, še potem, ko se je že za *l* govoril pri nas *w*, se je še pisal zmirom skoro *l*. To nam kaže i pri drugih narodih ortografični »usus«.¹⁾ Potem se pa tudi ni počel *l* v vseh narečjih ob istem času spreminjati v *w*. Kolikor moremo iz današnjih narečij sklepati, začela se je ta sprememba najpoprej v koroščini in potem v gorenjsčini. Iz pisave torej naših prvih knjig, kakor smo videli, ne dá se ničesar sklepati, ker ta govori samo za *l*. Kako naj torej nadomestimo stari *l*, kateri se je počel pri nas že v početku XVII. stoletja pozgubljevati? Naj ga nadomestimo z *l* ali *w*? In pa kateri glas je takoj nadomestil v onem času *l*, ko se je počel *l* zgubljevati? Na obe vprašanji je odgovor *w*.

¹⁾ Tako je-i Leskien dokazal za staro-slov., da se je še potem dolgo pisal *l*, (jerek *l*) ne gledé na to, da se je govoril zanj *e* n. pr. otčij (otčij) reci otec, dĭ nĭ (dĭ nĭ) r. den . . Vide: »Die Vocale *l* (*l*) und *u* (*u*) i. d. s. altslov. Denkmälern des Kirchenslov. Leipzig 1875. Leskien. Za našo reč cfr. str. 26. »Dom in Svet«.

(Nadaljevanje prih.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

„Rimski katolik“. Prvi tečaj. I. zvezek. Vrejuje in izdaja dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja. V Gorici. Hilarijanska tiskarna. Izhaja vsake tri mesece po jedenkrat. Velja cel tečaj 2 gold. — I. zvezek, ki obsega v vel. 8° 96 strani, daje na znanje: »Rokopisi naj se blagovolé pošiljati vredništvu: dr. A. Mahnič, profesor bo-

goslovja v Gorici. Naročnino prejema opravništvu: Gorica, Rabatišče št. 20. Naročuje se tudi pri »Katoliški bukvarni« v Ljubljani. Posamezne zvezke po 50 kr. prodajajo: v Ljubljani »Kat. Bukvarna«; v Gorici Coppag in Skert, G. Likar. — Vsebina: »Rimski katolik.« — Več luči. O idealizmu. — Katoliški liberalizem. — Pisma o vzgoji. — Črtice o ruski cerkvi. — Pamet in sv. pismo o narodnosti. — O bistvu

cerkve. — Iz dnevnika Štefana Hodulje. — Slovstvo. Poezije II. Simon Gregorčič. Cuore de Amicis. — Ogljed po katoliškem in slovanskem svetu.

Cesar Franc Jožef I. 1848—1888. Na spomin štiridesetletnega vladanja Njega Veličanstva. Sestavil Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. (Z devetimi podobami.) Na Dunaji. Natisnil in založil K. Rauch, V. Spengergasse 6. — Str. 16. Cena 12 kr., 10 izt. 1 gold., 1000 izt. 50 gld.

„**Vrtnarstvo**“ s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. Po naročilu vis. c. kr. kmetijskega ministerstva spisal Gustav Pirč, tajnik c. kr. kmetijske družbe in popotni učitelj. S 180 podobami. V Ljubljani 1888. Založila c. k. kmetijska družba kranjska. 8.º Str. 147. Cena vez. knjigi 1 gld.

„**Spisi Krištofa Šmida.**“ VIII. zvezek. V Novomestu. Tiskal in založil J. Krajec. 111 Str. Cena 40 kr. — Vsebina: Pirhi. — Ivan, turški sóženj. — Krščanska obitelj (družina). Poslovenil P. Flor. Hrovat.

„**Stapleton.** Neznane prelagaletja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku.“ V izvestju višje realke v Ljubljani za l. 1888 spisal Ant. Raič. Str. 3—66. — Dragocen slovniški donesk o evangelijih, ki so bili ponatisnjeni v lanskem izvestju iste učilnice.

„**Na razvalinah Mengeškega gradu.**“ Naslov kratkemu spisu v letnem poročilu trorazredne ljudske šole v Mengšu l. 1888. Str. 3—8. Spisal Ant. Koblar.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše Janko B.)

Peta knjiga zabavne knjižnice (zv. 103.—104.) so: „**Tri pripovjesti bez naslova**“, napisao Ksa ver Šandor Gjalski. — 8.º Str. 102. — Znani hrvatski pisatelj, kateri se je že lani med Maticinimi pisatelji s svojimi črticami: »Pod stariimi krovovi« pojavil, podal nam je v tej knjižici tri manje, vendar zelo zanimive povesti, izmed katerih je jedna iz onega burnega leta 1848 do Bachove vlade, druga iz časa Bachove germanizacije l. 1858 in tretja od l. 1860 dalje. Za motto vzela si je pisatelj nekoliko vrstic prekrasne pesmi S. Gregorčiča, katere se končavajo:

»Oj mati moja domovina,
Ljubezen moja ti edina!«

Povesti so po obliki krasne, polne domoljubja, opisovanje jako živo; vendar mogoče, da nam je pisatelj stanje svoje domovine v letih, o katerih sem gori omenil, malo preveč črno narisal. Gjalski je zelo priljubljen pisatelj ne samo pri Hrvatih, nego tudi pri drugih narodih, njegove spise Čehi in Poljaki prevajajo.

Šesta knjiga je nadaljevanje Šenoinih spisov: „**August Šenoa — Sabrane pripovjesti**“, izdaje M. Hrv. Svezak sedmi. 8.º Str. 283. Cena 1 goldinar 50 kr. V šestem zvezku bode izdala »Matica« „**Diogenesa**“, ker ga imajo pa še mnogi maticarji (izdala ga je že l. 1878 v zabavni knjižnici), zato je letos izdala sedmi zvezek. O Šeni ne bodem govoril, ker ga mora po-

znati vsaki Slovenec. V tem zvezku so tri njegove prekrasne povesti: »Vladimir« i »Kana- rinčeva ljubovca« iz »Vienca« l. 1879. in: »Zvonar topčija« iz »Obzora« l. 1880.

„**Ivan Fr. Gundulić: Dubravka**“. Pastirska igra u tri čina. S uvodom Franje Markovića. — 8.º Str. 39+69. Cena 80 kr. — Knjiga je elegantno opravljena in posvečena Dubrovniku v spomin tristoletnice Gundulićevega rojstva. — Čitatelji »Dom in Svet-a« poznajo Gundulića že iz prve štev. Gundulić je bil velik genij, velikan ne samo na epskem polju (Osman) in na lirskem (Suze sina razmetnoga), nego tudi v drami. Napisal je prekrasno pastirsko igro: »Dubravko«, katero nam »Matica« letos podaje Gundulić nam predstavlja v Dubrovki, kako sta se najlepši pastir in pastarica na praznik sv. Blaža (3. svečana), ko se je svoboda Dubrovnik slabila, zaročila. Tri stvari hotel je Gundulić o Dubravki iztahniti (!). Prva in najglavnija je ta, da Dubrovčanom pokaže, da je svoboda največje dobro:

»uresu jedini od ove Dubrave,
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu bit' plata tvój čistoj ljepoti!«

Drugo hotel je Dubrovčane odvrniti od pokvarjenosti, katera je ondaj tudi v Dubrovniku gospodarila in tretje hotel je pokazati, da čista in plemenita ljubezen vse ovire premaga. Gundulić je te osnove prekrasno izvel, in le Italijani, Španjolci in Angleži so se mogli takrat s tako dramo ponášati. Jezik je prekrasen, dikcija vzvišena, predgovor Fr. Markovića pojasnjuje marsikatero stvar, katera bi se brez njega težko razumela.

To so zabavne knjige, s katerimi je »Matica« svoje člene razveselila.

SRBSKO SLOVSTVO.

(Piše Lešnički.)

„**Slike i prilike iz srpskoga života**“. II. zvezek. Napisal Adamov P. Cena 60 kr.

„**Srbija**“ opis zemlje, naroda i države. III. del s etnografsko karto in sedemnajstimi podobami. Napisal Karić V.

Jaša Ignjatovič, pisatelj romanov in pripovesti, slavil je v aprilu petdesetletnico književnega delovanja.

RUSKO SLOVSTVO.

(Piše Viktor Bučar)

Spoznali so tuji narodi krivice, katere so do sedaj delali Slovanom, spoznali so njih število, veljavo in pomen v svetski omiki in počeli so se bolje zanimati s slovanskimi duševnimi proizvodi. Posebno se pa oni narodi obračajo v mogočno Rusko, kateri so poprej najmanj marali za njo in zaničevali njen jezik in duševno omiko, a to so Nemci in Francozi. Upam, da se tudi čitatelji »Dom in Svet-a« zanimajo za najnovjše proizvode svojih severnih bratov, zatorej jim podajam tu nekoliko kratkih črtic o najnovjšem ruskem slovstvu.

Med najznamenitejše in najdarovitejše mlajše ruske pisateljke lahko uvrščujemo M. E. Salty-

kova (Ščedrina). On je satirik, nenadkriljiv satirik; težko bi mu dobili v satiri tekmeča. Že več let sodeluje v »Věstniku Europy«, kjer je priobčeval svoje: „Meloči žižni“. Sedaj ugledale so svet zbrane njegove črtice, pravi biser v ruskem slovstvu. Prav tako so zanimive njegove „23 Skazky“. Krasno razvil je svoj pisateljski dar D. V. Grigorovič v povesti: „San Karelinov“. V zelo bujni obliki riše nam pisatelj slike iz višjih krogov. Izborna črta značaje, v katerih se more meriti s Tolstojem. Znamenit je tudi Maksim Bjelinski, kateri je opravičil nado, katero so gojili o njem že pri prvi njegovi povesti vsi ruski pisatelji. Napisal je Bjelinski več povestij, med katerimi je najbolj zanimiva „Zvezda predhodnica“. Krogi, v katerih se pisatelj giblje, so povsem novi; taka žena, kakoršna se opisuje v tej povesti, bila je do sedaj neznana. Nekaj do sedaj novega je tudi povest „Učitelj“. Manj srečen je bil pisatelj v romanu „Stari prijatelj“. Priljubljene so tudi Bjelinskijeve pesmi, katere je letos izdal pod naslovom: „Stihotvorenija I. I. Jasinskoga“. V njih se zrcali čista pesniška duša; tiha toga, bogata fantazija, resničnost opisanih čustev — to je njegova poezija.

Od starejih piscev naj omenim Maksimova, kateri je nedavno napisal zgodovinsko povest:

„Pečvrskij knjaz“. Ta povest se zлага povsem z zgodovino, a napisana je zelo zanimivo. Posebno so novi in izvorni opisi nekaterih ruskih velikanov, tako n. pr. Gribojedova in Puškina. O Puškinu pripoveduje, da so se mu vsi čudili, ker pred njim je na Ruskem vsakdo mislil, da pesnik ne more biti brez dolgih, sivih las in sanjarskih, mágičnih očij. — Znani Gončarov, znan zaradi svojih romanov in zgodovinskih povestij, priobčuje letos dve deli v dveh najznamenitejših ruskih listih, namreč v »Vjestniku Europy« povest „Na rodině“ in v »Njivi« zbirko svojih spominov pod naslovom „Slugi“. Tu nam opisuje pisatelj razne sluge, kateri so služili v hiši njegovega očeta.

Za kritiko je precej znamenito delo: V. G. Burenin: „Kritičeski etjudy“. Burenin je znan kot dosti dober pesnik-satirik, posebno pa žurnalist. V gori navedeni knjigi izdal je svoje članke, kateri so že več let izhajali v »Novoje Vremje«. Posebno so izborni članki o Puškinu, Gogolju, Lermontovu, Slěpcovu, Turgenjevu. V kritične študije spadajo tudi Strahovljeve študije o Turgenjevu i Tolstoju, i Arsinejeve: Belletristi poslednjega časa. Umeva se samo po sebi, da je ta naš pregled nenatančen in da moremo le najvažnejše pojave omenjati.

Raznoterosti.

Pozor slovníčarji! 16. julija proti večeru grem z Dobrolevega v Čemšenik. O pol šestih stojim na cesti pod pašnikom Hrastje. Pasli sta pastarici Ančka in Katra: prva po gričevji proti izhodu, druga na zahodni strani, v sredi bila je dolinica. Razen sta bili sto in sedemdeset stopinj — zmeril sem poznej — a vendar druga ni videla druge: radi tega je prva krepkeje poklicala drugo: »Katró! Katró! Katró! Ali si kaj videla mojo Rumenico?« V farovž prišedši, poprašam med zbrano družino Ivano: »Ivana, če bi ti bila v Tičniku, Reza pa v Ravnah, oddaljena torej kacic pet minut hoda, kako bi jo ti poklicala?« »Rezó«, odgovori. »Ako bi pa bila Mica?« »Micó« zopet odgovori. »Zakaj pa ne: Reza, Mica?« vprašam dalje. »Zato ne, ker se ne more drugače«, je resni odgovor. »Zakaj se ne more?« »Zato ne, ker se drugače ne more tako ‚zavečati‘ (zakričati).«

Jože pa pravi: »Če se hoče zategniti, mora se namesto *a* vzeti *o*.«

»Ako bi pa bila Reza blizu tebe, Ivana, kako bi jo pa potlej klicala?« »Reza« je odgovor. »Zakaj pa ne Rezó«, vprašam? »Zato ne, ker ni treba ‚večati‘ (kričati)«, odgovori.

Iz tega sledi, da, ako se krepko, z močnim povdarkom pokliče, pozivlja (ali po tukajšnjem

lokalizmu zaveči) kakšno žensko ime na *a*, rabi se staroslovenski *o*. (Kakor n. pr. жено.)

Ako se pa pokliče oseba v bližnji bivajoča, torej brez povdarka, zgubi se spet staroslovenski zvalnik in se rabi sedanji na *a*. V hribih na kranjski-štajarski meji se torej še zasleduje staroslovenska oblika v zvalniku na *o* pri ženskih samostalnikih na *a*.

Ali se tudi po družih hribih in gorah še nahaja ta ostanek, ta drobtinca staroslovenščine, vedel bi rad

M. Lazar.

Rusi si dajo veliko opraviti v Jeruzalemu. Imajo več ustavov za potnike in romarje, imajo svoje samostane in redovnike, in kupili so v last velike kose zemlje okrog mesta. Vedno iščejo po starih znamenitih, pa zgubljenih rečeh. Kopajo in vrtajo po starem zidovju in res so našli srečno mestno oklepno zidovje iz Kristusovih časov, tudi mestna vrata na Golgati, kjer je umrl Zveličar naš, so izkopali.

Veliki knez Sergij, prvomestnik ruske palestinske družbe, zbira vse te izkopane reči in napravlja neprecenljivo dragoceno zbirko.

Bog daj, da bi pri tem raziskavanju zadeli tudi na pravo cerkev Kristusovo — tisto, katero je Zveličar sam ustanovil in je niso pokvarili svétni mogočnjaki.

J. J.

Cena: Za celo leto 1 gld. 60 kr.; za pol leta 80 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marjanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.